

Моральні та адміністративно-правові аспекти становлення трансплантології в Україні

*Михайлішин П.А., студент гр.Ю-05 юридичного факультету СумДУ
Науковий керівник - Солонар А.В., асистент кафедри права СумДУ*

“Трансплантація органів – диво ХХ століття, порятунком сотень тисяч наших сучасників і надія людства. Вже сьогодні у розвинених країнах світу вона стала стандартом лікування багатьох патологій, а за прогнозами експертів, у середині третього тисячоліття 50 % хірургічних операцій будуть пов’язані з пересадкою органів людини. Цьому сприятимуть новітні технології вирощування органів і тканин, науковці працюють над розробкою нових імуносупресантів, суспільство очікує на сенсаційні відкриття у цій галузі [2].”

В той же час, на думку директора Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин Руслана Салютіна, яка була виловлена в інтерв’ю від 12 грудня 2012 року, “через 3-4 роки трансплантація в Україні може зникнути зовсім”. І це не дивно, адже реалії сьогодення свідчать про необхідність вирішення актуальних питань, пов’язаних із адміністративно-правовим забезпеченням здійснення пересадки органів чи тканин людині. Зазначений факт підтверджується даними про те, що кількість щорічно пересаджуваних органів в Україні становить лише 1,1 % від загальної потреби. Зважаючи на незначну кількість пересадок, що здійснюється у нашій державі, ця проблема стає більш важливою і актуальною, оскільки окремо взята кожна операція з трансплантації ставить перед суспільством цілу низку питань морально-етичного і правового характеру [5].

Для визначення основних проблемних і актуальних питань, що потребують врегулювання на території України у сфері трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів, а також надання пропозицій і пошуку шляхів вирішення цих проблем, необхідно спершу з’ясувати у чому ж полягає такий метод лікування, які його переваги та недоліки. В цілому трансплантологія – це розділ медицини, який вивчає проблеми пересадки органів (здебільшого нирок, печінки та серця), а також перспективи створення штучних органів з метою підвищення ефективності процесу лікування та покращення здоров’я людини. Трансплантація ж – це хірургічний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятого у людини чи у тварини, а також електронних або інших штучних імплантантів [4].

У світовому просторі питання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів врегульоване на достатньо високому матеріальному і процесуальному рівні. Найявніші Декларації Всесвітньої медичної асамблеї стосовно трансплантації людських органів від 30 жовтня 1987 р., Керівних принципів Всесвітньої організації охорони здоров’я з трансплантації людських клітин, тканин та органів (А63/24) від 21 травня 2010 р., Стамбульської декларації про трансплантаційний туризм і торгівлю органами від 2 травня 2008 року, а також низки інших правових актів міжнародного і національного характеру, які безпосередньо чи опосередковано регулюють зазначені правовідносини, робить трансплантаційний процес достатньо прозорим, раціональним і ефективним.

Україна ж, перебуваючи першою на старті за часів зародження такого прогресивного методу лікування (вперше операція з пересадки органу від людини до людини була проведена Юрієм Юрієвичем Вороним у 1933 році в Херсоні) водночас потрапила до аутсайдерів. Щороку трансплантації нирки потребують 2000 чоловік, печінки близько 1000, серця 500-700. В той же час в Україні здійснюється на рік лише 100-117 подібних операцій в процесі яких пересаджується 100 нирок, лише 14 печінок і 1 серце. У таких країнах, як Норвегія, США, Італія, Білорусь Франція, Польща, на 1 млн. населення припадає відповідно по 57,6; 56; 33; 25,5, 21; 14,7 операції з трансплантації нирок, тоді як в Україні цей показник дорівнює 1,2 [3].

Такі низькі показники зумовлені цілою низкою правових, адміністративних і соціальних проблем, що потребують негайного і радикального вирішення. Серед основних причин відставання України в розвитку органної трансплантації слід виділити наступні:

1. Хронічна недостача анатомічного матеріалу, що зумовлене законодавчим закріпленням презумпції незгоди (системи “opting in”) на посмертне донорство, а також відсутності чітко врегульованої процедури надання згоди в зазначеній системі. За один рік в Україні здійснюється до 30 трупних вилучень органів. В цей же час у США до 25 тисяч [1].

Крім того необхідним, на нашу думку, є запровадження системи живого неродинного донорства, що потребує детального адміністративного врегулювання і фінансування.

2. Вкрай обмежена дія основного нормативно-правового акта, що регулює трансплантаційні правовідносини. Так закон України “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” не врегулює питання імплантації (пересадки біоімплемтатів та штучно виготовлених заміників органів) та аутотрансплантації (вид трансплантації в якому і донором, і реципієнтом виступає одна особа). Крім того в чинному законодавстві чітко вбачається колізійність правових норм, що регулюють трансплантаційний процес [4].

3. Відсутність єдиної вертикалі управління лікувальними та науковими закладами, що дає можливість їх керівникам ігнорувати трансплантаційну службу, особливо в контексті забору органів від донора-трупа. Фактично керівники комунальних закладів охорони здоров'я вкрай негативно ставляться до трансплантології, особливо після останніх скандалів і викриттів. Відмови від співпраці з трансплантаційними центрами пояснюють “недосконалою нормативно-правовою базою”, а фактично небажанням займатися зайвою, на їхню думку, роботою і вирішувати пов'язані з нею проблеми.

4. Відсутність єдиної контролюючої і організуючої державної трансплантаційної служби. Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин відповідно до Положення про його діяльність від 26 грудня 2006 року не наділений чіткими повноваженнями, які б мали зобов'язуючий характер стосовно всіх закладів охорони здоров'я.

5. Відсутність достатньої кількості науково-практичних трансплантаційних центрів, обладнаних відповідно до міжнародних стандартів. На сьогодні в Україні функціонують 7 центрів органної трансплантації, а саме в Донецьку (нирки), Києві (нирки, печінка), Одесі (нирки), Харкові (нирки), Запоріжжі (нирки, печінка, серце), Дніпропетровську (нирки) та Львові (нирки).

6. Відсутність спостережної ради за трансплантаційною діяльністю, що складалася б з представників правоохоронних органів, релігійних і громадських організацій.

7. Недофінансування трансплантаційної діяльності держави. Державна соціальна програма “Трансплантація 2008–2012” профінансована на 55% запланованого. В основному фінансується закупівля імуносупресивних препаратів та частково – обладнання.

8. Вкрай вороже ставлення засобів масової інформації до трансплантації, що призводить до негативізму в суспільстві, відмов від трупного донорства та надмірно обережної роботи із родичами потенційних донорів. Недостатня кількість “здорової” соціальної реклами, а також відсутність пропаганди зазначених проблем з боку представників релігійних структур призводить до розширення в суспільстві ідеології “чорної трансплантології”.

9. Неадекватно надмірна увага до трансплантаційної служби з боку правоохоронних органів. Лікарів трансплантологів і анестезіологів розглядають як потенційних злочинців.

10. Недостатнє викладання трансплантології у вищих медичних навчальних закладах, а також незнання медпрацівниками нормативно-правової бази системи охорони здоров'я, в тому числі трансплантологічної.

11. Відсутність будь-якої мотивації (етичної, економічної або адміністративної) у лікувальних закладах, які займаються вилученням органів [1].

Таким чином, логічним є висновок про те, що трансплантаційний процес в Україні потребує негайних і фундаментальних змін не лише на адміністративному (управлінському і фінансовому) рівні, а й на рівні законодавчого регулювання і морально-етичного ставлення суспільства до зазначених проблем.

Література:

1. Городецька А. Трансплантація в Україні: хто стоїть на шляху розвитку та успіху? / А. Городецька // “Український медичний часопис”. – 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/2925> 5/transplantaciya-v-ukraini-xto-stoit-na-shlyaxu-rozvitku-ta-uspihu.

2. Лагутенко І. Трансплантологія в Україні: ефект відторгнення / І. Лагутенко // Всеукраїнське інформаційно-аналітичне видання “Медичний світ”. – 2012 р. – № 6. – С. 4.

3. Про схвалення Концепції Державної програми “Трансплантація” на 2006-2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 липня 2006 року // Урядовий кур’єр. – 02.08.2006 р. – № 142.

4. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16 липня 1999 року // Голос України. – 17.08.1999 р.

5. Трансплантація в Україні може зникнути: бесіда з директором координаційного центру трансплантації клітин, органів і тканин МОЗ Русланом Салютіним / спілкувалась Анастасія Береза // Медико-правовий довідник “Здоров’я нації”. – 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.patient.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=421%3A2012-12-12-09-50-06&catid=6%3A2011-12-23-08-34-6&lang=uk.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 182-184.